

המשגת התמרון כחלק מהשפה הצבאית בצה"ל

תופעת התמרון מבחינה בין רמות העימות השונות, היררכיית המבצעים, לחימה התקפית והגנתית, וצורות הלחימה השונות. בכולם אמת המידה היחידה היא כמה כוחות הושמדו לצד השני, וכמה הושמדו לכוחותינו

תרגיל לש"ב של חטיבת "גבעתי", נובמבר 2017. גישת התמרון עניינה ניצול נקודות התורפה המתמשכות או הקבועות אצל האויב, שפגיעה בהן צפויה להביא להכרעתו

מילולית תורתי כללי. כלומר לשלוש זוויות הראייה שהובאו לעיל ל"תמרון" יש שימוש המועיל לדרג מסוים. בהקשר זה יש משמעות לשיח המתקיים ברמות החשיבה או צורות ההפעלה במדרג הפעלת העוצמה הצבאית עליידי כל דרג צבאי.

בתהליך בירור הידע והמחקר המקדים לגיבוש תפיסת התמרון הרבי זרועי נדרשת המשגה ייחודית עבור תכלית העבודה. לכן, המשמעות שבחרנו לייצג באמצעות ההמשגה היא זו – פעילות מלחמתית התקפית בעיקרה של כוחות היבשה, במסגרת מאמץ בו כוחות היבשה הם הדומיננטיים ומסתייעים בשאר הכוחות והמערכים. תכליתה להביא להכרעה צבאית של האויב,⁴ למניעת ההישגים ממנו ולצורך קידום מטרות המלחמה.

ההמשגה שנבחרה מבטאת בירור שנעשה ביחס לידע הקיים וביאור הצרכים והנושאים הנדרשים לצוות לצורך העבודה:

א. תמרון נושא משמעות קבועה של פעולות המבוצעות כחלק מקרב התקפה והגנה. בעוד שתכלית המשימה לעיל היא לעסוק בתמרון התקפי.

ב. תמרון יכול במהותו לכלול תנועה לוגיסטית או סיוע קרבי. אך בהמשגה זו אנו עוסקים ב"פעילות מלחמתית התקפית", המייצגת את מושא הפעולה ותכליתה – האויב.

ג. התמרון כפעולה המייצגת לחימה בשלושה ממדים (ובאופן פילוסופי גם את ממד המידע) – בעוד שתכלית העבודה לעיל לעסוק בתמרון של הכוחות היבשתיים ואלו הפועלים בסיוע או בשיתוף עימם – בין זרועות ובין ארגונים.

ד. השפעת הפעלת כוחות מזרועות אחרות, שבמהותן יצירת תנאים או סיוע לחימת מאמץ התמרון בכלל, וכוחות היבשה המתמרנים בפרט (בין אם הסיוע הוא ישיר או עקיף לכוח יבשתי ובין אם הסיוע מתבטא בפעולות עצמאיות או משותפות כחלק ממאמץ התמרון).⁵

המילה "כוחות" מייצגת את הקשר הרביזרועי לתמרון של הכוחות היבשתיים. המילה "מערכים" מייצגת יכולות של המפקדה הכללית שנמצאות באגפיה ואף בארגונים אחרים (לדוגמה, שב"כ, מוסד, משרדי ממשלה) הנדרשות לטובת המשימות של תמרון.

בין התמרון כפעולה לגישות התמרון והשחיקה כרעיון

התפתחות הרעיון (תחבולה) לאופן הכרעת האויב, שמקובל ליחסו לשתי גישות – "גישת התמרון" ו"גישת השחיקה", קיבל ביטוי וצורה של "קווים גיאוגרפיים" או צורות ממשיות של הפעלת כוח, משום שהממד בו התקיימו העימותים היה יבשתי בעיקרו. מכיוון שאנו עושים שימוש מרובה משמעותי במושג "תמרון" (ובהקשר הנדון גם

במוסכמות הכלל-עולמיות של תופעת המלחמה ובהיסטוריית הלחימה של צה"ל, נתפס התמרון כלחימתם של כוחותינו היבשתיים נגד כוחות היבשה של האויב. לחימה המתאפיינת בתנועה מכוונת של כוחות, המיוצגת בתבניות עיקריות שהן צורות הקרב, ובתבניות משניות שנגזרות מהן (איגוף, ריתוק ועוד).

תפיסה זו תאמה את עיקרי תפיסת הביטחון הלאומי של ישראל, שהציבה את המדינות הגובלות בה כאויב, ואת התנועה למגע עם האויב או בקרבו וריכוז הלחימה בשטחו כהכרח הנובע מהתנאים הגיאופוליטיים של מדינת ישראל הצעירה.¹ תפיסה זאת נותרה על כנה כתפיסה הדומיננטית בדרג המדיני וברג הצבאי עד אחרי מלחמת לבנון הראשונה, למרות שצה"ל הפעיל את כוחותיו היבשתיים גם בתפיסות אחרות בשטחים המוחזקים מאז מלחמת ששת הימים, ובשטחי האויב בתקופות שבין מערכות ישראל.² בשנים שחלפו מאז מלחמת לבנון הראשונה הלכה ופחתה הפעלת כוחות היבשה בתפיסה ההיסטורית של התמרון, הן בהימנעות מהפעלה והן בצמצום היקף הפעלתו של התמרון. המאפיין העיקרי – תנועה מכוונת של הכוחות למגע עם האויב או בקרבו.³

מציאות זאת יצרה כמה זוויות ראייה לתמרון בתופעת המלחמה הישראלית, וחילקה אותן לפי דרגי הפעלת העוצמה הצבאית:

א. הדרג המדיני ומפקד הצבא המשיכו להשתמש בתמרון בשיח המדיני-צבאי כפלישת כוחות יבשה לשטח האויב.

ב. מפקד הצבא בשיח שלו עם המטה הכללי ועם המפקדות הראשיות ארגן את כלי ה"פתרון" לבעיה העיקרית שהאויב הציב לו, שכיום אנו מכנים אותם מאמצים. המאמצים הם שם לצירוף משימות של מפקדות ראשיות שונות לניהול אחור, אם המשימות דומות בהישג, בתוצאה ובשיטה (לדוגמה, "אש, תמרון", "מיוחדים" ועוד).

ג. אחד מהמאמצים הומשג כתמרון, ובו כוחות היבשה הם הדומיננטיים ומסתייעים בשאר הכוחות והמערכים בצבא למלא את משימותיהם. לאורך שלושת העשורים האחרונים, חל פחות במשימות אלה בתנועה המכוונת כמאפיין מגדיר, עד כדי היעדרותה – למשל במבצע "עמוד ענן". במערכות הממושכות של צה"ל לא נעשה שימוש במאמץ התמרון; אין תמרון בהגנת הגבולות ובמערכה להפחתת האיומים האפשריים בעתיד. הפעלת מאמץ התמרון היא שמבחינה בין המערכות המתמשכות למערכות הארעיות, שחלקן קיבלו את התואר "מערכות ישראל".

התמרון הרב זרועי ואופן המשגתו לעבודת המטה - גיבוש תפיסת "יובלים"

עבור עבודת המטה העוסקת בגיבוש תפיסת "יובלים" ייעשה שימוש במונח "תמרון" באחת מן המשמעויות שהובאו לעיל ולא כמונח

גישת התמרון עניינה ניצול נקודות התורפה המתמשכות או הקבועות אצל האויב, אשר פגיעה בהן צפויה להביא להכרעתו

גישת השחיקה עניינה פיוחת הדרגתי ביעילותו של כוח צבאי, כתוצאה מאובדן אנשים ואובדן אמצעים חומריים

”שחיקה” פעם לתיאור פעולה ופעם לתיאור רעיון (צורת חשיבה), מן ההכרח להמשיגו כדי לסייע ביצירת הבחנה בין צורת החשיבה לצורת הפעולה של התמרון.

עליפי תורת המבצעים 2007⁶, גישת התמרון עניינה ניצול נקודות התורפה המתמשכות או הקבועות אצל האויב אשר פגיעה בהן צפויה להביא להכרעת האויב.⁷ מכוחותינו נדרש לזהותן או ליצור אותן, וביחס אליהן לבנות את התוכניות להפעלת הכוח או את התוכניות לבניין העוצמה הצבאית הנחוצה לניצולן. לפי גישה זו דומיננטיות התמרון היא האמצעי העיקרי לביצוע משימה או להשגת ההכרעה, והיא במהותה התפיסה התחבולנית. כאמור, הרעיון בהפעלת כוח שכזו מרגיש את נטילת היוזמה והפעלת לחץ רצוף שאין האויב יכול לעמוד בו בפרקי הזמן ובמקומות

הלא צפויים לאויב, שיבוש תוכניותיו והוצאתו מאיזון, בכדי להביא להכרעתו או לקיצור משך המבצע.

גישת השחיקה עניינה פיוחת הדרגתי ביעילותו של כוח צבאי, כתוצאה מאובדן אנשים ואובדן אמצעים חומריים עקב פגיעה פיזית בהם (כמותית-סטטיסטית). גישת השחיקה דוגלת בהסתמכות מרבית על שחיקת האויב, כדי להשיג את המשימות או להכריע את האויב. עליפי גישה זו, התמרון משני להשמדת מטרות ונועד להכשיר את הקרקע לצורך זה או לשמש אמצעי לניצול תוצאותיה. שחיקת האויב תושג בעדיפות עליידי פגיעה פיזית בכוחות, בציוד ובתשתית,

בפועל אין גישות התמרון והשחיקה
מבטלות זו את זו; מי שנוקט תמרון צפוי
לעשות שימוש בשחיקה כדרך פעולה
המשרתת את התמרון או משלימה אותו

באמצעות אש מסיבית, אש מדויקת או באמצעות מעשי חבלה בעורף ושיתוק תשתיות. בבסיס גישה זו עומדת ההנחה כי יש סף ליכולת האויב לספוג, ופגיעה במטרות מעבר לסף זה תגרום לכניעתו.

בין תמרון לשחיקה

בפועל אין גישות התמרון והשחיקה מבטלות זו את זו; מי שנוקט תמרון צפוי לעשות שימוש בשחיקה כדרך פעולה המשרתת את התמרון או משלימה אותו. למשל, ניתן להכין את הקרקע לכוח המתמרון באמצעות שחיקה אווירית קודם לתחילת מהלך קרקעי. מי שנוקט שחיקה צפוי לבצע מהלכי תמרון כדי להכשיר את הקרקע להשמדת המטרות או כדי לנצל את תוצאותיה. התמרון מאפשר להשיג תוצאות שערבן רב בהרבה מערך המשאבים שהושקעו בהשגתן.

נהוג לייחד לכתיבת התורה הצבאית בין יתר תפקידיה את ההמשגה, לצורך יצירה וכינונה של שפה משותפת. חוות הדעת המקצועית המובאת באופן תמציתי במאמר זה איננה ”תורה צבאית” שמכוננת ידע משותף תקני, אלא ”ראשית צירים” לתהליך פיתוח ידע הנדרש לצה”ל. זאת לצורך התוויית בסיס של שפה משותפת למערכת החשיבה, שעניינה האופן בו יידרש התמרון היבשתי לפעול בשדה הקרב הרב-זרועי תוך מיצוי כלל היכולות משאר ממדי הלחימה (אוויר, ים, מידע). תופעת התמרון (התחבולה) מבחינה בין רמות העימות השונות, היררכיות המבצעים, לחימה התקפית והגנתית וצורות הלחימה השונות. כאשר עוסקים בשחיקה אין הבדל בין תוקף למגן, בין קרב למערכה ובין טקטיקה לאסטרטגיה; בכלם אמת המידה היחידה היא כמה כוחות השמדת לצד השני וכמה הושמדו לך.

* סקירה זו מבוססת על חוות הדעת התורתית אותה הוציאה מחלקת התו”ל של אגף המבצעים לנושא התמרון הרב-זרועי, כחלק מפיתוחה של תפיסה מטכ”לית שזהו עניינה
ההערה למאמר הזה מתפרסמות בסוף הגליון.

סנק שרמן בפעילות במדבר, 1967. דומיננטיות התמרון היא האמצעי העיקרי לביצוע משימה או להשגת ההכרעה

